

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. oktobra 1861.

Vertni in poljski čuvaji.

Našim županom v prevdarek.

(Dalje.)

Izmed vseh teh reči bom tukaj pa le o eni nekoliko bolj natanko govoril. Res da se od več strani pritožbe slišijo, da poljski čuvaji svojih služb prav ne spolnujejo, dostikrat veliko veliko terpé, kar bi ravno treba ne bilo, vendar pa svojega čilja in konca ne dosežejo; lahko bi si svojo službo nekoliko olajšali, pri tem pa veliko več opravili.

Poljski čuvaj ne more povsod biti, ne s svojim životom ne z očesom. Polje, nad katerim mora čuti, je dostikrat obširno; v nekatere kraje mora krevsati in krevsati, preden jim do konca prikoraci. Okó njegovo ne more na en pogled celega polja prezreti; daljnovidna ali, kakor mu naši ljudje pravijo, „rešpetina“ pa nima.

Če ima poljski čuvaj navado, vse njegovi skerbi izročeno polje do zadnje meje obhoditi, opazujejo poljski tatje že izdeleč njegove stopinje, in odtegnejo njegovemu še tako bistremu očesu o pravem času svoje peté, pa se v tiste kraje zapodé, kodar ga ni.

Poljski čuvaj si pa zná pri svojem previdnem ravnanju lahko svojo službo polajšati, pri vsem tem pa vendar le veliko opraviti, se vé, če ima vsaka srenja svojega lastnega čuvaja. Pri naših stisnjenih vaséh ni treba, da se predeleč od vasi podaja. Bolje bo svojo službo opravil, če se bo le bolj vasi deržal, kjer je udingan. Tatje so večidel iz vasi in iz vasi na polje zahajajo, od kodar se s tatvino obloženi tudi nazaj vračajo. Kdo je tat in tatvino baše, bo čuvaj kmali zavohal. Tat ima svoj čas, kadar krade. On krade po navadi najraje dopoldne od 11. ure do 1. popoldne. Ob tej dóbi je najmanj delavcov in gospodarjev na polji. Tat se o tem času najraje na polje krast podá, ker misli, da ga nihče ne bo zasledil, ter si mavho nabaše poljskih reči. Ravno tako pripraven čas za krasti je tudi noč, in sicer nekatere ure zjutraj pred sončnim izhodom in pa zvečer po sončnem zahodu. Malokdaj krade o polnoči, posebno če je zlo tamna noč. Zato mora poljski čuvaj ob teh časih najbolj varno paziti na poljske tihotapce. Treba je tedaj, da zjutraj zgodaj posteljo zapusti ter se nevtrudoma podnevi in ponoči najbolj ozira po tistih poljskih pridelkih, po katerih tatje najraje svoje parklje stegujejo. Če je pa dan že dolg kakor mesca malega in vélikega serpana, ob katerem času se že na polji obilo pridelkov nabaja, po katerih se navadno tatovom sline cedé, takrat mora čuvaj že od 2. do 3. ure zjutraj na nogah biti. Proti večeru posebno že v mraku mora ravno tako svojo opazbo natanko opravljati, da ga tatinska roka ne okane.

Pri mestih mora poljski čuvaj najbolj tam na grabeže paziti, in zdaj tú zdaj tam na straži oprezovati, kjer se v mesto gré ali iz mesta pride. Tako bo tatovom veden strah, da jih ne zasači in županu ne izdá.

Vse drugače je v vaséh. Če bi bile tudi ograjene, ima vendar vsaka hiša na zadnji strani svoj izhod na polje. Ker pa niso vasi na nobeno plat tako obširne, se dajo vhodi in izhodi na- in iz polja lože prezreti in tatov obva-

rovati, posebno ker čuvaj poljske zmikavce, na ktere sum bje, tudi po navadi pozná.

Pa vendar niso vselej le gostači in drugi enaki prebivavci, kateri svoje roké po ptujem blagu radi stegujejo; dostikrat imajo tudi drugi tički z lastnim gruntom predolge perste, kateri svojo tatvino tem lože prikrijejo, ker jo med svoje pridelke pomešajo. Gola resnica je, da mali kmetiči dostikrat tatvino na vozu očitno domú iz polja pripeljejo.

Da čuvaji svojo službo bolj natanko in z večim pridom opravljajo, se jim mora od vsacega zasačenega tatú primerno darilo dati, ktero naj bi dotična gosposka od izrečnega kazenskega denarja odločiti imela. Če bi se čuvaj po svojem čuvajstvu tako marljivo in skerbno obnašal, da bi se tatje potrebili in poljske poškodovanja ponehale, bi mu imela srenja sploh hvaležna biti in mu kako darilo odločiti, pa ne samo srenja, temuč tudi vsak srenjčan naj bi mu po premožnosti, akoravno ne v denarji, ampak kolikor toliko v poljskih pridelkih podaril, na pr. krompirja, sadja, zelja itd. (Konec prihodnjic.)

Kobilice na južnem Rusovskem.

Strah pred kobilicami res letos ni bil prazen, dasiravno smo mislili, da jih je poslednja ojstra zima popolnoma pokončala. Proti koncu mesca majnika so izlezele iz jajčic, reženemu zernu podobnih; akoravno je praha bila preorana, vendar ni to merčesa nič zmanjšalo. Gospóske so ukazovale starim in mladim, še celó popotnikom, da so pomagali pokončevati požrešno žival. Krog in krog po vseh srenjah dan na dan se je valil dim kakor gosta megla po polji. Nič ni pomagalo. Žival pridere v velikih trumah nad žito in ga postrize od verha do tal. Ko pokončá eno njivo, napade drugo in tako gré naprej od kraja do kraja, dokler ni celo polje pokončano. Žitne bilke se od tal do verha černe vidijo, tako gosto so s kobilicami osute. Proti večeru popusté žitno polje in zagernejo one kraje, ki so jih že oskuble.

Rusi navadno pokončujejo te škodljivke tako-le: Napravijo namreč slame, in jo raztresejo po tistih njivah, ki so jih kobilice že obrale, merčes se čez noč v slamo zarije, da bi čez noč v nji prebil. Zjutraj zgodaj, preden živali svoje prenočišča zapusté, zažgejo razstlano slamo od vseh krajev kmali, in veliko veliko teh požeruhinj pogonobijo. Ravno tako napravijo okrog polja precej globoke grabne, in po sto in sto ljudi pride z metlami, in preganjajo kobilice s polja in jih dervé v napravljene grabne, kjer jih drugi delavci z batmi potolčejo. Veliko pa jih pobegne. Kobilice podorati, povaliti, je sicer tudi dobro, al malo pomaga, ker je tega merčesa toliko, da je tema. Na nekterih krajih po 100 verst sveta zagernejo (rusovska versta meri 562 in pol dunajskih sežnjev). Kjer se na zemljo vsedejo, je vse černo, in vidijo se kakor valovi nepokojnega morja, kadar skačejo.

Mikavno je tudi vediti, kako se ta žival rodi in množi. Kobilica, ko se je ravno iz jajčic izlegla, je siva; čez tri dni prihaja černikasta. Čez nekoliko tednov ji perutnice zrastejo in zelena postane; ko popolnoma doraste, je rumena

(žolta). Dokler perutnic nimajo, preseljujejo se skakaje; ko pa perutnice dobé, se leté v velicih trumah iz kraja v kraj preseljujejo. V jeseni leže babica po 300 do 600 jajčic, kar se pa tako-le godí: babica se vsede tako na zemljo, da zadnji del života z jajčnico na tleh sloni, in tako dolgo s perutnicama striže, dokler poldrugi pavec globoke jamice v zemljo ne napravi, v katero jajca leže. Kmalí potem ona pogine.

Znamenito je pri kobilicah to, da ne napadajo vseh rastlin in sadežev. Pese, postavimo, se kar ne dotaknejo. — Strašno škodo, ki jo delajo, povračujejo pa od druge strani z bogato žetvo tam, kjer jih je veliko konec vzelo. Kako rodovítna je zemlja po njih v Volhinii, Podolii, Ukrajni, vé le tisti, kdor je po teh krajih že hodil.

Besedica našim ljudém, ki pri notarjih pisma delajo.

Zbudite se skoraj, predragi Slovenci, iz večletnega spanja in terjajte narodne pravice saj tam, kjer vam jih odreči ne morejo.

Če se že cesarske gospóske le svoje stare navade derzé in vam v nerazumljivem jeziku dopisujejo, pa saj od notarjev tirjajte, naj vam pogodbe, ki jih pred njimi sklepate, v domačem jeziku narejajo.

Že cesarski patent od 21. vélikega travna 1855 §. 47, v katerem je razglašena postava za notarstvo, velí, da se morajo vse pisma narejati le v jeziku taistega okraja, za kterege je notar postavljen, in da pisma narejati v katerem drugem jeziku je notar le takrat pooblasten, kadar ljudje samí to zahtevajo, ali pa če je kateri izmed njih, ki jezika taistega kraja ne razume. In h koncu zažuga gori omenjeni §., da če se ena sama teh rečí prestopi, notarsko pismo moč javnega (očitnega) pisma zgubi (toraj privatnemu pismu enako postane). Zatoraj prosim vse domoljubne rojake, naj podučijo nevedno slovensko ljudstvo, da kadar pride pogodbe delat, notarja njegove dolžnosti opomni, da mu pismo po domače naredí, da mu potem ne bo potreba dragega časa z iskanjem taiste rečí zgubovati, katero bi, ako bi bilo pismo narejeno kakor cesarska postava zahteva, in kakor narod slovenski želí, v svoji lastni hiši lahko našlo. Vi pa, častiti gosp. notarji, kar vas je domače kervi in tudi domačega serca, nikar se ne obotavljajte, staremu nerodnemu kopitu slovó dati! Domoljub slovenski.

Šolske rečí.

Goriške šole.

V Gorici 18. sept. X (Dalje.) — Za gimnazijo pride nova viša realka na versto. Že od leta 1780 je imela naša glavna šola svoj, t. j. IV. tehnični razred z 1 letnim tečajem. Leta 1818 se je ta IV. razred na 2 letna tečaja raztegnil; leta 1850 sta dobila ta 2 tečaja ime „z normalno šolo združene dvorazredne spodnje realke“; leta 1852 je pristopil še 3. razred, da je bila spodnja realka popolna. Toda že leta 1856 in zopet 1858 in v tretje 1860 je mestna gosposka ministerstvu nauka in bogočastja prošnja za višo realko poklonila, obljubivši, da bo za poslopje, šolsko orodje in učno pripravo ona poskerbela. Na to je Nj. Veličanstvo mesca oktobra 1860, začasni pričetek više realke milostljivo dovolilo in z novembrom p. l. je bil IV. razred na mestne stroške odpert. Ta samostalna, pa začasna viša realka je bila z najvišim sklepom Njih Veličanstva od 5. marca t. l. končno in za dobro s tem poterjena, da se na VI razredov razširi.

To je ob kratkem zgodovina naše više realke, sadú novih časov, mladega ravnoverstnika staročastitljive gimnazije, ki se bo ž njo za predstvo poganjal.

Konec delo hvali. Začnimo tedaj pri konecletni slovesnosti. Obdarovanje je bilo na realki najbolj slovesno. Krasno

napravljen dvorana, govora laški in nemški, izverstno petje, red, dostojnost in spodobnost skoz in skoz, vse je bilo prav ginljivo, in bilo bi gotovo še globokeje v serca segalo, ako bi ne bili uravnovavci te svečanosti neke malenkosti pozabili, kar je lepo soglasje enmalo kazilo. Niso namreč mislili na to, da „omne trinum perfectum.“ (In vendar bo treba — ne bo drugače — se tega gesla v naših šolah in pri šolskih slavnostih, poprijeti). Kakor smo namreč že popred preskušnje iz slovenščine pogrešali, tako in še bolj čudno se nam je zdelo, da pri končni slovesnosti ni bilo slišati slovenskega glasú. Sicer pa se je učila slovenščina v vsakem razredu posebej po dve uri na teden; v tem oziru so bili tedaj realci na boljšem, kot gimnazijalci, ki so se le od II. do IV. gimnazijalnega razreda v rednih tečajih podučevali.

Pregledovaje na dalje „I. letno sporočilo više realke goriške“ smo zapazili, da v statističnem izkazku so učenci sicer po rojstni deželi, pa ne po rojstnem kraju in po narodnosti razverstjeni in razštetí, kar bi utegnilo biti ravno letos prav zanimivo. Vseh učencov skupaj je štela 4 razredna realka 186; med temi jih je dober tretji del iz mesta; polovica iz Goriškega, peti del iz ptujih krajev.

Za vse pomanjkljivosti in neprilike nas je odškodil načelni sostavek: „Abriss der neuslovenischen Literaturgeschichte“, spisal Franc Zakrajšek. Ko bi ne bili gosp. Zakrajška že od popred iz njegovih tehtnih, globokomiselnih, gladkih pesem poznali in bi ga imeli še le po tem prvem njegovem „debutu“ pred neslovenskim občinstvom soditi, bi rekli, da njegova izbrana, čversta, jedernata pisava razodeva zmožnega, izobraženega pisatelja, zvedenega, ne le na slovanskem, temuč na literarnem polji sploh. Novega nam Slovencom podati, ni bil sicer njegov namen, ampak hotel je le Neslovencom, sosebo tukajšnjim domačim Lahom pokazati, da nismo od včeraj, in da se nismo še le leta 1848 ali celó 20. oktobra 1860 predramili. Da je po nemški pisal, je pravo zadel, to je diplomatski jezik med nami in pa (domačimi) Lahi in Nemci, in česar je našemu jeziku neobhodno potreba, je to, da ga izobraženi narodi priznajo in spoštujejo. Za mlačneže in nasprotnike naše, ki ne umejo slovenski, je Z—kov spis kompas in slavici in prava oaza v puščavi nevednosti gledé na naše literarne zadeve.

Treba je namreč vediti, da našim sosedom je naša „species“ = x. Da smo „šklafs“ (pri izobraženih pa že slavi. šlaf) to vejo; pa med tem, ko delajo razloček med „cragnolin“ in „šklaf“ (goriški Slovenec) jim je razloček med Slovanom in Slovencom popolnoma neznan. Po tem takem je lahko verjeti, kako debelo bodo gledali, prebravši pregled našega slovstva. Opomnim še, da naši municipalci sami svojo velikodušnost občudujejo, ker se je Z—kov „Abriss“ (kakor celi program) na stroške mestne duarnice natisnil. — Kakor slišimo, se bo k letu slovenščina gosp. Zakrajšku izročila; letos je — osodi je res ironija vseč — italijanski in nemški jezik učil. *) Drugi znanstveni sostavek, ki se še v tem 1. letniku nahaja, ima naslov: „Die Evolute der Elipse mittelst Tangenten graphisch zu construiren“, spisal Henrik žl. Egger.

(Konec prihodnjič.)

*) Gosp. Zakrajšek — upam, da mi ne bo zameril, da ga kot predmet jezikoslovnega premišljevanja semkaj postavljam — je gledé na tukajšne narodne razmere prav zanimiv fenomen. Bilo je že v „Novicah“ omenjeno, da naše mesto dobiva znamenit kontingent svojih prebivavcov po zakonih slovenskih vseljencov, in da, kar je po njih v mestu rojenega, je za nas zgubljeno. Edina izjema je gosp. Zakrajšek, kteremu je oče Krajnc in mati Slovenka z Bovčanskega. To redko prikazen si razjasnujem jez tako-le. Skušnja uči, da kar je nemških rodovin v Gorici, ohranijo svojo národnost (s pomočjo nemške šole) skoz dva ali več rodov, ali pa postanejo (nemško-laški) utraquisti. Ravno taka je sploh tudi s terdimi Krajnci (in sem spada po moji misli g. Z.); samo naši bolj mehki primorski Slovenci se berž pofurlanijo tako, da njih otroci